

ПРОЕКТ\_РОЗДІЛ ПЛАНУ ВІДНОВЛЕННЯ  
СФЕРА: ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

### 1. Державне управління у природоохоронній галузі

Поточний стан галузі/сектору: Незадовільний стан системи державного управління, контролю, моніторингу довкілля, а також неефективна інтеграція екологічної складової у соціально-економічний розвиток не дозволяють досягати цілей екологічної політики в Україні, запобігати шкоді довкіллю, забезпечувати стале природокористування та інтегруватися в європейський простір. Причинами цього є, відсутність розподілу повноважень та координації державних органів, ефективних механізмів громадського впливу, нестача кваліфікованих кадрів, застарілість науково-технічної бази органів управління та контролю. Не забезпечується неминучість та пропорційність відповідальності за шкоду довкіллю. Фінансування природоохоронної діяльності є обмеженим через неефективні еколого-економічні інструменти. Поступово здійснюється цифровізація управління у сфері охорони довкілля - адміністративних послуг, даних про стан довкілля та фактори впливу на них.

Проблеми:

- Формування і реалізація політики, державне управління та контроль у галузі неефективні і не забезпечують зменшення забруднення та шкоди довкіллю;
- Система моніторингу довкілля не відповідає інформаційним потребам державного управління, інформування населення про стан довкілля, запобігання та реагування на надзвичайні ситуації;
- Обмежені та неефективні еколого-економічні інструменти не забезпечують потреби державного управління у сфері охорони довкілля.

Вплив війни: Під час війни потреба у здійсненні ефективного державного управління зросла та виникла потреба оцінки шкоди довкіллю від війни та витрат на його відновлення. Проте можливості реалізації його механізмів є обмеженими через відсутність доступу до територій та об'єктів, втрати та руйнування інфраструктури природоохоронного управління, втрату кадрів та обмежену можливість працювати, призупинення заходів контролю та скасування обов'язку сплати екологічного податку на період воєнного стану.

Стан реалізації програмних документів:

Закон України "Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року" передбачає серед показників реалізації державної екологічної політики підготовку звіту про реалізацію державної екологічної політики у 2020, 2025 та 2030 роках. Звіт про реалізацію державної екологічної політики у 2020 році оприлюднено не було.

З метою виконання завдань, передбачених Законом України "Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року", Стратегією реформування державного управління України на 2022-2025 роки, Концепцією реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища (розпорядження КМУ № 616-р від 31.05.2017 р.), розроблено проекти законів України «Про державний екологічний контроль» (реєстр. № 3091 від 19.02.2020), проекти законів про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (реєстр. № 6175 від 13.10.2021) та Кримінального кодексу України (реєстр. № 6148 від 07.10.2021), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля» (реєстр. № 7327 від 28.04.2022), «Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів» (реєстр. № 6477 від 28.12.2021), а також затверджено Стратегію розвитку гідрометеорологічної діяльності (розпорядження КМУ від 24.11.2021 р. № 1501).

Досягнуто прогресу у виконанні Угоди про асоціацію з ЄС в частині приведення у відповідність законодавства про оцінку впливу на довкілля, стратегічну екологічну оцінку, моніторингу вод та атмосферного повітря. Не досягнуто результатів щодо виконання Угоди в частині співробітництва із проведення інституційних реформ у галузі, зокрема, щодо державної адміністративної реформи, реформування екологічного контролю та відповідальності за екологічні правопорушення, системи екологічного моніторингу.

Ключові виклики (+юридична відповідальність):

- недостатня пріоритетність питань реформи державного управління та удосконалення інструментів охорони довкілля;
- недостатні правові та інституційні механізми державного управління в окремих сферах реалізації екологічної політики, державного нагляду (контролю);
- забезпечення ефективного інституту екологічної відповідальності;

- необхідність залучення нових кваліфікованих кадрів, їхня підтримка, забезпечення можливості виконання роботи;
- Відсутня прозора, зрозуміла, ефективна система зеленого фінансування, не розвинуті або повноцінно не впроваджені економічні механізми, відсутнє впровадження принципу “забруднювач платить”.

#### Ключові можливості:

- удосконалені механізми та інструменти державного управління створять базис для ефективних реформ у галузі;
- Створені сучасні механізми, які мінімізують корупційгенні ризики;
- застосування найкращих практик та підходів при повоєнному відновленні напрямків та процесів, науково-технічної бази;
- врахування природоохоронних міркувань у галузевих політиках, розширення еколого-економічних інструментів забезпечуватиме зелений курс відновлення країни;
- Впровадження наскрізності екологічної політики в економіку і політику країни за зразком країн ЄС;
- підвищення ефективності державного управління завдяки використанню нових методів розвитку компетенцій та управління процесами;
- співпраця, підтримка та поступова інтеграція до механізмів природоохоронного управління в ЄС.

#### Ключові обмеження/рамка:

- брак кваліфікації/досвіду реформування та управління процесами у воєнний час;
- необхідність гармонізації законодавства та створення передумов для вступу до ЄС.

## **2. Кліматична політика: запобігання та адаптація до змін клімату**

Поточний стан галузі/сектору: Останні десять і, особливо, п'ять років в Україні були не лише найтеплішими за всю історію метеорологічних спостережень, а й особливо посушливими. З одного боку, викиди парникових газів (далі - ПГ) в Україні скоротилися і були на рівні 62,4% від рівня 1990 року у 2020 році, а з іншого - енергоємність ВВП України залишається однією з найвищих у світі: у 2,7 рази вище, ніж у Польщі та у 3,3 рази вище, ніж у Німеччині (дані будуть уточнені). До повномасштабної російської військової агресії політика скорочення викидів ПГ мала фрагментарний характер. Через це окремі інструменти декарбонізації економіки, які працювали до війни не мали системного трансформуючого ефекту. Паралельно була відсутня повномасштабна, скоординована робота по адаптації галузей економіки до наслідків змін клімату. Можливість істотного скорочення викидів була обґрунтована і змодельовано у прийнятому минулого року оновленому Національному визначеному внеску України до Паризької угоди, у рамках якого Україна взяла на себе зобов'язання скоротити викиди ПГ на 65% до 2030 року у порівнянні з 1990 роком.

#### Проблеми:

- висока вуглецева інтенсивність економіки України;
- низька опірність до зміни клімату сфер охорони здоров'я, життєдіяльності людей, секторів економіки та природних екосистем.

Вплив війни: Наслідки збройного вторгнення матимуть тривалий негативний вплив на здатність національної економіки запобігати та адаптуватися до змін клімату, якщо не впроваджувати послідовну наскрізну кроссекторальну державну політику з кліматичної нейтральності, декарбонізації та адаптації секторів економіки до зміни клімату. Російська військова агресія знищує природні екосистеми, а з ними і біорізноманіття України, а загроза продовольчій кризі штовхає до інтенсивного сільського господарства як на деградованих землях, так і на землях ПЗФ, і таким чином унеможливорює впровадження національної та регіональної політики щодо відновлення та/ або збільшення територій ПЗФ, включно зі Смарагдовою мережею, що стануть частиною європейської NATURA 2000, тим самим посилюючи емісію ПГ та процес опустелювання в Україні. Відсутність національної системи монетизації екосистемних послуг поряд з катастрофічними наслідками російської воєнної агресії, яка призводить до порушення природного стану екосистем та втрати біорізноманіття не дозволяє повноцінно оцінити збитки для довкілля та клімату, які відчуватимуть прийдешні покоління громадян України.

Стан реалізації програмних документів: Прийнято Розпорядження КМУ «Про схвалення Другого національного визначеного внеску України до Паризької угоди» від 30.07.2021 № 868 **згідно з пунктом 9 статті 4 Паризької угоди**, розроблено План заходів з його реалізації. З метою виконання завдань, передбачених Законом України “Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року”, а також затвердженого плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної

політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року (розпорядження КМУ № 878-р від 6.12.2017 р.), у **рамках Угоди про Асоціацію ЄС** схвалена Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року та операційний план заходів (розпорядження КМУ від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р), прийняті закони України «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» із затвердженими підзаконними актами, який мав дозволити на основі отриманих даних Єдиного реєстру з моніторингу, звітності та верифікації викидів ПГ розпочати процес формування рамок національної системи торгівлі викидами відповідно до вимог **Директиви 2003/87/ЄС**, та «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами» відповідно до **Регламенту 842/2006**. В процесі підготовки знаходиться проект Закону «Про основні засади низьковуглецевого розвитку України на період до 2050 року», у якому за основу взято **Європейський кліматичний закон (Регламент 2021/1119)** та положення **Регламенту 2018/1999**, який встановлює загальну рамку інтегрованої кліматичної та енергетичної політики.

#### Ключові виклики:

- Нормативно не затверджене визначення поняття адаптації до змін клімату, несинхронізоване законодавство та національні програми розвитку, які суперечать одні одним (у тому числі шкідливі для довкілля та клімату субсидії) і не включають питання кліматичної нейтральності, декарбонізації та адаптації як наскрізної, кроссекторальної рамки;
- обмежена система зеленого фінансування, недостатньо дієві, або відсутні еколого-економічні інструменти, у тому числі національна система торгівлі викидами та вуглецевий податок, які стимулюють декарбонізацію та створюють основу для співфінансування заходів з декарбонізації.

#### Ключові можливості:

- відновлення зруйнованої промисловості, інфраструктури, економіки загалом на засадах декарбонізації;
- залучення зеленого фінансування (розбудова системи зеленого фінансування) для заходів з запобігання та адаптація до змін клімату.

#### Ключові обмеження/рамка:

- неможливість оцінити масштаби негативного впливу та оцінки збитків економіці та довкіллю;
- узгодження повоєнної реконструкції з підготовкою до вступу до ЄС та з цілями Європейського зеленого курсу.

### **3. Екологічна безпека та ефективне управління відходами**

Поточний стан галузі/сектору: Стан екологічної безпеки, в тому числі хімічної та радіаційної безпеки, неконтрольоване накопичення відходів в Україні наразі є критичним, що зумовлено як впливом історичних чинників та невирішених проблем, так і впливом широкомасштабної збройної агресії росії. Станом на 2021 рік Україна мала найвищі в Європі рівні викидів забруднюючих речовин, а загальна кількість накопичених відходів оцінювалася у 15,6 млрд. т. згідно даних [Національної доповіді про стан навколишнього природного середовища](#), що можуть надавати занижену оцінку через недоліки існуючої системи збирання статистичної інформації. Більшість накопичених відходів - промислові. Зважаючи на те, що гарантування екологічної безпеки населення є одним із найважливіших критеріїв соціально-економічного розвитку держави, а також беручи до уваги на стратегічний курс України на Європейську інтеграцію, необхідне послідовне втілення критично важливих галузевих реформ та розвиток інституційного потенціалу. В цьому контексті євроінтеграційні реформи щодо управління відходами, попередження та зменшення промислового забруднення, підвищення **екологічної безпеки** мають пріоритетне значення. Це підтверджується рядом рішень Ради національної безпеки та оборони України: “Про заходи з нейтралізації загроз у сфері атомної енергетики і промисловості” від 29.01.2021, “Про заходи щодо підвищення рівня хімічної безпеки на території України” від 19.03.2021, “Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації” від 23.03.2021.

#### Проблеми:

- Критичний стан екологічної безпеки в Україні;
- Значна кількість утворених відходів внаслідок військових дій та пошкодження об'єктів управління відходами, а також порушення логістичних зв'язків в сфері управління відходами;
- Недосконала інфраструктура управління відходами та низький рівень переробки відходів;
- Високі рівні промислового забруднення в умовах відсутності належного контролю за викидами (у атмосферне повітря, воду, землю).

Вплив війни: Внаслідок військових дій проблеми екологічної безпеки ускладнюються небезпечними відходами від руйнувань. Повідомлялося про пошкодження чи руйнування більше ста великих промислових об'єктів, включаючи підприємства хімічної галузі. Запорізька АЕС досі захоплена російськими військами, тривають подолання наслідків тимчасової окупації Чорнобильської Зони відчуження. Існує загроза пошкодження ядерних та радіаційно небезпечних об'єктів.

Стан реалізації програмних документів: У Верховній Раді України зареєстровано проект Закону України «Про управління відходами» (реєстр. № 2207-1-д від 04.06.2020), який готується до другого читання. Він має надати старт реформі управління відходами та забезпечити організаційне впровадження Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року та Національного плану управління відходами до 2030 року, а також імплементацію положень **Директив ЄС № 2008/98/ЄС, 1999/31/ЄС та 2010/75/ЄС** (в частині спалення відходів).

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 №402 схвалено Концепцію реалізації державної політики у сфері промислового забруднення. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2019 № 1422 затверджено План заходів із впровадження Концепції. З метою впровадження цілісної системи запобігання, зменшення та контролю промислового забруднення відповідно до **Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди** розроблено та зареєстровано у ВРУ низку законодавчих ініціатив (реєстр. № 6004, 6004-1, 6004-2).

План заходів з реалізації Концепції підвищення рівня хімічної безпеки до 2026 року було затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України № 314-р від 26 квітня 2022 року. На виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про заходи щодо підвищення рівня хімічної безпеки на території України», введеного в дію Указом Президента України від 19 березня 2021 р. № 104 було розроблено рамковий проект закону «Про хімічну безпеку та управління хімічною продукцією», який має забезпечити імплементацію в національне законодавство вимог **Регламенту ЄС №1907/2006**.

Рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 29 січня 2021 року "Про заходи щодо нейтралізації загроз у сфері атомної енергетики і промисловості" передбачена необхідність затвердження нової Загальнодержавної цільової екологічної програми поводження з радіоактивними відходами, введено в дію указом Президента № 5/2021. Забезпечення відповідального та безпечного поводження з радіоактивними відходами вимагається положеннями **Директиви 2011/70/Євратом** та згідно ратифікованої Україною Об'єднаної конвенції про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами.

Ключові виклики:

- Відсутність ризик-орієнтованого підходу відповідно до вимог законодавства ЄС, спрямованого на запобігання та попередження шкоди довкіллю щодо управління відходами, промислового забруднення, хімічної, радіаційної та ядерної безпеки.
- Недостатнє інституційне, науково-технічне та фінансове забезпечення заходів з підвищення екологічної безпеки.
- Нові масштабні загрози екологічній безпеці, пов'язані з наслідками повномасштабного збройного вторгнення РФ, бойових дій та військових злочинів. Існує загроза пошкодження ядерних та радіаційно небезпечних об'єктів.

Ключові можливості:

- Залучення міжнародних компаній для побудови циркулярної економіки відповідно до цілей та принципів Європейського Зеленого Курсу.
- Доступ до інфраструктурного фінансування з боку ЄС для реалізації програм та заходів в сфері екологічної безпеки в рамках підготовки до членства у ЄС.

Ключові обмеження/рамка:

Без проведення якісних реформ у стислі терміни відповідно до вимог законодавства ЄС щодо управління відходами, хімічну та радіаційну безпеку, попередження промислового забруднення (включаючи інтегрований дозвіл та впровадження Найкращих Доступних Технологій та Методів Управління для промисловості), Україна не може залучати масштабні інвестиційні кошти, необхідні для повоєнної відбудови, а також може втратити перспективу набуття членства у ЄС.

#### **4. Збалансоване використання природних ресурсів в умовах підвищеного попиту і обмежених можливостей**

Поточний стан галузі/сектору: Незважаючи на природоохоронні цілі, що були визначені в законодавстві України протягом останніх 15 років, Україна не перейшла на сталий соціально-економічний розвиток, який не передбачає збільшення використання природних ресурсів та припинення забруднення довкілля. Україна є європейським лідером в розорюванні земель (56,8 % площі України знаходяться під ріллею), зменшенні річкового стоку і знищенні малих річок (за останні 10 років річковий стік р. Дніпро в районі м. Херсон зменшився на 10 км<sup>2</sup>), незаконні рубки (обсяг незаконних рубок в 2021 році склав 25,8 тис. куб. м, а сума заподіяної шкоди – 213,9 млн грн)<sup>1</sup>, питомому використанні природних ресурсів на одиницю виробленої продукції (в Україні цей показник на порядок перевищує західноєвропейський), та розвитку ви гірничодобувної промисловості (в Україні біля 140 гірничодобувних підприємств, з чисельними териконами, кар'єрами, хвостосховищами).

Проблеми:

- Виснаження (вичерпання) природних ресурсів внаслідок їхнього несталоного використання та відсутність сформованих резервів природних ресурсів, що посилюються неефективним управлінням та негативним впливом зміни клімату;
- Погіршення стану (якості) природних ресурсів та їхньої здатності до самовідновлення внаслідок забруднення довкілля.
- Неналежне державне управління у сфері природокористування, що призводить до недотримання або ж ігнорування природоохоронного законодавства.

Вплив війни: Вплив бойових дій на природні об'єкти проявляється у їхньому засміченні військовими відходами (техніка, обладнання, мастильні матеріали, оливи, елементи зброї, вибухонебезпечні предмети тощо), мінуванні територій, забрудненні внаслідок руйнування транспортної і промислової інфраструктури, що призводить до масштабних розливів нафтопродуктів та інших небезпечних речовин, включаючи й потрапляння небезпечних речовин внаслідок руйнування промислових відстійників, хвостосховищ, тощо. Необхідне відновлення територій лісового фонду та матеріально-технічних засобів постійних лісокористувачів, де відбувалися військові дії та розмінування лісів після військових дій, що може зайняти тривалий час. Зупинилася діяльність низки видобувних підприємств, що призвело до дефіциту солі, вугілля, інших корисних копалин, під питанням залишається стан родовищ та можливість їх подальшої розробки. Типовими є масштабні крадіжки агресором цінних мінеральних ресурсів та гірничого обладнання.

Стан реалізації програмних документів:

Збереження і раціональне використання природних ресурсів передбачає виконання таких правових актів - Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» № 2697-VIII від 28.02.2019 р.; Закону України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року» № 3268-VI від 21.04.2011 р.; Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179, Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.04. 2021 р. № 443; Морської природоохоронної стратегії, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11.10.2021 р. № 1240; Державної стратегії управління лісами України до 2035 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1777; Концепції Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19.01.2022 р. № 70 та інших правових актів.

Не досягнуто результатів зі створення прозорої та недискримінаційної процедури надання дозволів на розвідування, розробку і виробництво вуглеводнів відповідно до Угоди про асоціацію. Низку законопроектів розроблених з метою реалізації цієї задачі, а також імплементації **Директиви 94/22/ЄС** станом на сьогодні не прийнято.

Ключові виклики:

- необхідність розробки інструкцій з фіксування фактів руйнації довкілля внаслідок воєнних дій та фіксування й оцінки збитків і втрат з подальшим відновленням природних об'єктів та критичної інфраструктури природокористування, що постраждали внаслідок повномасштабної російської військової агресії в Україні;
- проблеми забезпечення рівноправного доступу до життєво необхідних природних ресурсів;

---

<sup>1</sup> Публічний звіт Державного агентства лісових ресурсів України за 2021 рік.

- попередження або зменшення темпів забруднення довкілля;
- щорічне зростання збитків завданих повеннями (паводками) чи посухами, що посилюються негативним впливом зміни клімату;
- необхідність подальшого вдосконалення управління природними ресурсами;
- необхідність поповнення мінерально-сировинної бази, зокрема з врахуванням партнерства з ЄС в сфері критичної сировини, інноваційного розвитку економіки, посилення енергетичної безпеки за рахунок нових родовищ нафти та газу;
- складність прогнозування процесу та географії відновлення роботи підприємств, які задовольняють потреби населення в природних ресурсах та інші потреби суспільного виробництва, у тому числі ті, що пов'язані з відбудовою інфраструктури.

Ключові можливості:

- створення ефективних державних механізмів для раціонального, а в перспективі - сталого природокористування;
- Розвиток покладів рідкоземельних елементів та інших корисних копалин, що входять до переліку критичної сировини ЄС;
- відмова від сировинно-ресурсного розвитку української економіки шляхом виробництва продукції з високою доданою вартістю та інтеграція України у глобальні ланцюги створення вартості;
- високий рівень інтеграції екологічного законодавства до законодавства ЄС;
- очікуваний високий рівень політичної, фінансової та технічної підтримки з боку ЄС.

Ключові обмеження/рамка:

- затримка інтеграції України до ЄС з відповідною затримкою фінансування;
- неналежна інституційна, технічна та фахова спроможність державних органів влади.

## **5. Збереження природних екосистем і біологічного різноманіття. Відновлення та розвиток природоохоронних територій та об'єктів**

*Поточний стан галузі/сектору:* Незважаючи на більшу площу та меншу щільність населення, Україна значно поступається Євросоюзу за відсотком площ природних екосистем та природно-заповідного фонду (далі — ПЗФ). Стан, притаманний природному, в 2000 р. мали лише 12,7 % території країни і жодних тенденцій їх зростання досі не було. Загалом природні та напівприродні екосистеми (лісові, лучно-степові, водно-болотні і т.д) складають до 22% площі держави, але вони сильно фрагментовані, окремі їх ділянки досі знищуються господарською діяльністю. З 2012 по 2018 рр. площа ріллі збільшилася за рахунок знищення лучно-степових екосистем та самосійних лісів з 53,8 до 56,8% території країни. Для порівняння, в ЄС розораність сягає лише 25%.

Про стан біорізноманіття найкраще говорить останнє видання Червоної книги України (2021 р.). З неї виключено 21 вид рослин, але додано 52 (+31), виключено 27 видів тварин, але додано 171 (+144). Проте, загальний стан біорізноманіття оцінити неможливо, адже в країні відсутній його системний моніторинг та базова інформація про чисельність видів, поширення та стан популяцій.

Така критична ситуація із знищенням природних територій веде до збільшення природних катаклізмів, неможливості відновлюватися водним, земельним, лісовим та іншим ресурсам, погіршення якості повітря тощо, наслідком чого є погіршення здоров'я населення, зростання потреб у фінансових ресурсах на очистку води, підняття родючості ґрунтів, будівництво очисних споруд тощо.

Базисним інструментом збереження біорізноманіття та екосистем є розвиток та функціонування ПЗФ, який охоплює лише 6,8% території України, а повільне його зростання де-юре, супроводжується стрімким скороченням площ природних екосистем де-факто. Дефіцит останніх є ключовою екологічною проблемою України.

Внаслідок вад земельної та адміністративної реформ більшість земель країни опинилася в приватній та комунальній власності, тому держава не досягає цілей, власноруч прописаних в ряді нормативно-правових актів\* стосовно розвитку ПЗФ та відтворення природних екосистем через дефіцит земель державної власності. У 2010 р. планувалося збільшити ПЗФ до 15% площі країни до 2020 р., потім цю мету перенесли до 2030 р., а в ЄС природоохоронні території вже охоплюють 26%, а у 2030 р. мають досягти 30%.

Проблеми: (необхідно сформулювати проблеми, якщо їх формулювання у розширеному (першому) варіанті Розділу 1 Плану відновлення не є адекватним. Розширений (перший) варіант Розділу 1 включав такі проблеми:

- неефективна державна політика у збереженні ландшафтного та біологічного біорізноманіття і їхнього відтворення;
- економіка базується на сировинних галузях, експлуатації природних ресурсів, екстенсивному розширенні;
- недостатньою є частка природоохоронних територій та їхня інтеграція у єдину мережу для сталого розвитку;
- не виправлена під час земельної реформи радянська структура ландшафтів. Поглинання земельної політики агросектором та законодавчі преференції для агросектору;
- недостатність фінансових механізмів для збереження, відновлення та розвитку природоохоронних територій;
- недостатня інституційна спроможність на державному рівні та небажання місцевих органів влади та землекористувачів зберігати та відновлювати природні території;
- слабка інформаційна складова державної політики у сфері збереження біорізноманіття та розвитку природоохоронних територій, комунікація даної проблематики у суспільстві.

#### Вплив війни:

Природні екосистеми і ПЗФ зазнали значних втрат внаслідок бойових дій, адже природний ландшафт активно використовується військовими для бойових позицій. Підрахувати втрати біорізноманіття та екосистем поки що неможливо. Але вже зараз ми можемо сказати, що через військові дії окупанта 812 заповідних територій України перебувають в небезпеці. Це 0,9 млн га або близько 20% площі всіх природоохоронних територій України.

Під загрозою знищення наразі залишаються:

17 Рамсарських об'єктів загальною площею 627,3 тис. га

близько 160 територій Смарагдової мережі площею 2,5 млн га

4 біосферні заповідники.

Втрати від обстрілів, пожеж, фортифікаційних споруд, порушення та забруднення ґрунтового шару і т.п. потребуватимуть багатьох десяти років для відновлення. Оскільки збереження рідкісних та зникаючих видів це одна з ключових функцій ПЗФ, то дуже болючих втрат може зазнати біорізноманіття. Критична загроза постає перед ендеміками. В разі їх зникнення це буде катастрофа для біорізноманіття планетарного масштабу.

#### Ключові виклики:

- необхідність формування нових механізмів збереження природи, які ефективно впроваджені у країнах ЄС;
- диверсифікація фінансових ресурсів для збереження біорізноманіття;
- створення можливостей для ініціювання державно-приватного партнерства у збереженні, відновленні та розвитку природоохоронних територій, у тому числі збільшення вкладу окремих приватних організацій та громадян України у збереження біорізноманіття;
- необхідність відновлення знищених природних територій, у тому числі у наслідок військової агресії російської федерації;
- покращення інфраструктури та спроможності персоналу природоохоронних територій надавати якісні та сучасні еколого-освітні та рекреаційні послуги;
- створення мережі природоохоронних територій, яка б забезпечила основу для збереження біорізноманіття;
- необхідність включення вартості екосистемних послуг у плануванні проєктів та програм у всіх галузях економіки.

#### Ключові можливості:

- з'являється можливість мобілізувати достатньо ресурсів та кращий науково-технічний потенціал для створення ефективної системи збереження та відновлення біорізноманіття в Україні;
- євроінтеграційні процеси дозволять поступово впроваджувати кращі практики включення питання збереження біорізноманіття у різні галузі економіки;
- доступ до програм ЄС (LIFE) дозволить впроваджувати масштабні проекти, спрямовані на збереження та відновлення природної спадщини, ініціювання дружніх до природи бізнесів.

#### Ключові обмеження/ рамка:

- Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки передбачено розширення площі ПЗФ до 15% від загальної території країни у 2027 році;
- Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» передбачено збільшення та розширення територій природно-заповідного фонду (зокрема заповідних зон у національних природних парках та регіональних ландшафтних парках), створення на суходолі і в акваторії Чорного та Азовського морів і забезпечення збереження і функціонування репрезентативної та ефективно керованої системи територій та об'єктів природно-заповідного фонду, у тому числі транскордонних та європейського і міжнародного значення;
- 11, 14 та 15 Цілі сталого розвитку містять у собі питання збереження екосистем та розвиток природоохоронних територій;
- в Україні відсутня достатня площа природних територій, які потенційно можуть стати природоохоронними;
- військова агресія російської федерації не дозволяє організувати роботу щодо аналізу втрат та планування заходів з відновлення біорізноманіття.

#### ***\*Довідково: Напрямки:***

1. *Державне управління у галузі охорони довкілля*
  - 1.1. *Реформа державного управління*
  - 1.2. *Екологічний контроль та нагляд*
  - 1.3. *Моніторинг довкілля*
  - 1.4. *Еколого-економічні інструменти та цифровізація*
  - 1.5. *Доступ громадськості та участь у прийнятті рішення*
2. *Кліматична політика: протидія та адаптація до змін клімату*
3. *Ефективне управління відходами та екологічна безпека*
  - 3.1. *Ефективне управління відходами*
  - 3.2. *Попередження та зменшення промислового забруднення*
  - 3.3. *Екологічна безпека (в т. ч. хімічна безпека)*
  - 3.4. *Ядерна безпека і зона відчуження*
4. *Збалансоване використання природних ресурсів в умовах підвищеного попиту і обмежених можливостей*
  - 4.1. *Охорона і стале використання земельних ресурсів*
  - 4.2. *Охорона і стале використання лісових ресурсів*
  - 4.3. *Охорона і стале використання водних ресурсів, збереження морського середовища*
  - 4.4. *Збалансоване надрокористування в умовах підвищеного попиту і обмежених можливостей*
5. *Збереження ландшафтного і біологічного різноманіття. Розвиток/ревіталізація територій найбільшого природоохоронного інтересу.*